

Citation style

Šenk, Martin: review of: Steffen Patzold, *Wie regierte Karl der Große? Listen und Politik in der frühen Karolingerzeit*, Köln: Greven Verlag, 2020, in: *Český časopis historický*, 2021, 3, p. 662-664, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/b39ca624e24747fb82ca5c58422dbab3>

český
časopis
historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

RECENZE

Steffen PATZOLD

Wie regierte Karl der Große? Listen und Politik in der frühen Karolingerzeit

Köln, Greven Verlag 2020, 128 s., ISBN 978-3-7743-0929-6.

Steffen Patzold patří mezi přední německé odborníky na problematiku raného a vrcholného středověku. Mezi hlavní oblasti jeho badatelského zájmu již dlouho patří politické a církevní dějiny Franské říše. Od studia klášterů se postupně přesunul k dějinám franského episkopátu¹ a politickým strukturám raného středověku obecně. Široké pole témat, kterým se Patzold v posledních dvou dekadách odborně věnoval, pokrývá dobu od stěhování národů až po vládu sálské dynastie. Takto získaný nadhled autor navíc dovede umně zužitkovat v podobě krátkých výstižných monografií o metodologicky komplikovaných otázkách raného a vrcholného středověku, jako tomu bylo v případě jeho knihy o středověkém feudalismu.²

K samotným franským dějinám se Steffen Patzold vyjádřil již v několika monografiích a v celé řadě studií. Spektrum sahá od prací věnovaných počátkům Franské říše, na kterých pracoval například s Mischou Meierem, přes studie věnované církevním dějinám a otázkám vlády a státní organizace, po nejnovější badatelské počiny, které se týkají zejména doby Karla Velikého.³

Pro Patzolda je příznačná snaha o popularizaci historické vědy, aniž by se však uchýloval k úlitbám na straně odbornosti textu.⁴ Přesně v tomto duchu je napsána i nejnovější monografie o způsobu panování Karla Velikého, která je sice nesena v popularizačním duchu, avšak nepostrádá poznámkový aparát – ostatně je nutno podotknout, že autor nepracuje zdaleka jen s vydanými prameny, ale i se značným počtem rukopisů a kniha samotná je značně inovativní přístupem k pramenné základně.

Steffen Patzold tu navazuje na svá studia týkající se vývoje struktur a organizace Franské říše. Ve čtyřech kapitolách pojednává o problematice vlády ve Franské říši za Karla Velikého, a to na pramenné materii seznamů a kapitulářů, které však chápe též jako „seznamy“, jak bude

1 Srov. disertační práci: Steffen PATZOLD, *Konflikte im Kloster. Studien zu Auseinandersetzungen in monastischen Gemeinschaften des ottonisch-salischen Reichs*, Husum 2000, resp. habilitační práci: S. PATZOLD, *Episcopus: Wissen über Bischöfe im Frankreich des späten 8. bis frühen 10. Jahrhunderts*, Ostfildern 2008.

2 Viz popularizační monografie S. PATZOLD, *Das Lehnswesen*, München 2012.

3 Srovnej: S. PATZOLD – Mische MEIER (Hrsg.), *Chlodwigs Welt: Organisation von Herrschaft um 500*, Stuttgart 2014; Annette GRABOWSKY – Christoph HAACK – Thomas KOHL – Steffen PATZOLD (Hrsg.), *Einhard's Briefe: Kommunikation und Mobilität im Frühmittelalter*, Seligenstadt 2018; S. PATZOLD, *Presbyter. Moral, Mobilität und die Kirchenorganisation im Karolingerreich*, Stuttgart 2020.

4 Viz S. PATZOLD, *Ich und Karl der Große: das Leben des Höflings Einhard*, Stuttgart 2014.

dále nastíněno. Jedná se tedy v metodologické rovině o jistý druh „návratu k pramenům“, jak jej v českém prostředí známe např. u Libora Jana.⁵ V úvodu knihy se Patzold vymezuje vůči dosavadní historiografii. Bádání se podle něj doposud zabývalo zejména dvěma druhy otázek: jednotliví badatelé tedy buďto řešili problematiku, zda lze o raně středověkých či obecně předmoderních politických strukturách hovořit jako o „státech“,⁶ nebo se zajímali o to, jak daným strukturám rozuměli současníci – zda existovalo nějaké povědomí společné sounáležitosti, případně jak o dané politické struktuře uvažoval panovník a jeho okolí.⁷ Tyto otázky si Patzold záměrně neklade a namísto toho se snaží postihnout „vládní praxi“ jednotlivých aktérů veřejné politiky – ať už jde o panovníka či o říšské elity. Na poměrně jasně definovaném pramenném materiálu se tak autor snaží postihnout, jak Karel Veliký a franští velmoži „dělali politiku“ okolo roku 800.

Po úvodním představení problematiky shrnuje autor ve druhé kapitole zásadní skutečnosti, které jsou nezbytné pro pochopení účelu říšské správy a ideových základů, z nichž vychází. Primárně se jedná o každoroční válečná tažení a ideu křesťanského universalismu, která v říši Karla Velikého dostala nový impuls v podobě snahy o unifikaci a reformu kultu a vzdělání. Tyto tři hlavní složky autor lapidárně shrnuje do triády „*Krieg, Kult, Wissen*“ (s. 16). Nastiňuje zde také základní problémy a způsoby komunikace v raném středověku, kdy poukazuje na možnosti, jak se vůbec panovník mohl dozvídat informace o nových událostech, a bohužel jen lehce se dotýká i významného okruhu otázek kolem vztahu písemné a ústní kultury v převážně orální společnosti. Vůči pojmání raného středověku jako převážně orální společnosti se autor vymezuje spíše kriticky (s. 75).

Podle autora vedla Franská říše takřka každý rok války, na které bylo třeba vše organizovat a vybírat potřebné dávky. Vysokou míru organizace potřebovala též franská církev a vzdělávací systém. V neposlední řadě pak bylo třeba mít přehled o statcích a obyvatelstvu pro krizové případy, kdy bylo například potřeba přerozdělovat potraviny či jiné zásoby. Zásadním nástrojem, skrze který mělo být této organizační činnosti dosahováno, byly právě seznamy. Autor tak ve třetí kapitole ukazuje, jakou úlohu měly rozličné seznamy pro fungování Franské říše a zejména franské správy. Jeho přístup je inovativní a nebyl by možný bez předchozího letitého studia pramenů k dějinám franské správy.

Seznamům jako specifickému zdroji informací pro franské dějiny nebylo doposud v bádání věnováno mnoho systematické pozornosti. Výjimku představují spíše jednotliviny, jako například známý dokument o Svaté zemi z doby Karla Velikého.⁸ Většina textů je

5 Viz např. Libor JAN, *Václav II. a struktury panovnické moci*, Brno 2006, (recenze ČČH 104, 2006, s. 918–921).

6 Z českého prostředí viz zejm. debata ohledně počátků Velké Moravy. Jiří MACHÁČEK, „Velkomoravský stát“ – kontroverze středoevropské medievistiky, *Archeologické rozhledy* 64, 2012, č. 4, s. 775–787. Ivo ŠTEFAN, *Mocní náčelníci od řeky Moravy?: poznámky ke struktuře raných států*, *Archeologické rozhledy* 66, 2014, č. 1, s. 141–176.

7 V Čechách se této problematice dlouhodobě věnuje Václav Drška. Viz Václav DRŠKA, *Dějiny Burgundska: Nomen Burgundiae ve středověku*, České Budějovice 2011.

8 Michael McCORMICK, *Charlemagne's survey of the Holy Land: wealth, personnel, and buildings of a Mediterranean church between antiquity and the Middle Ages; with a critical edition and translation of the original text*, Washington DC 2011.

porůznu roztroušena a zpravidla nebyla doposud zeditována. Už samotný sběr pramenného materiálu a jeho základní systematizace je přínosem pro poznání dějin franské správy. Patzold se ve výkladu o franských seznamech pochopitelně dostal i k otázce franských kapitulářů, které jsou vlastně seznamy *sui generis*. Patzold výstižně poukazuje na jistou definiční fluidnost, která se okolo raně karolinských kapitulářů vznáší. Již jejich edice, kterou pořídil v roce 1883 Alfred Boretius, se podle něj vyznačuje řadou problematických míst – zhruba dvacet dokumentů by mělo být vyřazeno, čímž by jich zbylo okolo padesáti.

Autor dále poukazuje na skutečnost, že tato edice do jisté míry mate čtenáře již svými nadpisy, které si podle kontextu vymyslel sám Boretius, a které obsahují právě slovo kapitulář. Ten však raně karolinské prameny znají spíše zřídka (s. 59n.). Podobně jako při dekonstrukci pramenné základny k dějinám feudalismu ve Franské říši i v tomto případě Patzold poukazuje na to, že vlastně není mnoho skutečností svědčících pro to, aby se slovem kapitulář označovala nějaká specifická skupina pramenů a byl jí přikládán zvláštní právní význam – alespoň tedy v časech Karla Velikého (s. 70).

Vzhledem k tomu, že se Patzold již dlouhou dobu věnuje franským pramenům narativní, diplomatické i právní povahy (viz jeho publikační a editorská činnost) a zároveň reflektuje nejnovější německé a anglosaské bádání, dokázal podat neotřelý pohled na vládní praxi Franské říše okolo roku 800. Studie se zaměřila na inovativní studium jednoho specifického druhu písemných pramenů, a to franských seznamů. Nejedná se tedy o přehledový a komplexní popis správy a organizace Franské říše za Karla Velikého, ani o případovou studii, která by ukazovala na každodennost franského panovníka. Namísto toho autor ukázal na možnosti výkladu doposud spíše opomíjených pramenů, které podle něj ukazují na pozoruhodný smysl pro organizaci a pro plánování v prostředí dvora Karla Velikého. Bez těchto pramenů a myšlenkových konceptů, které stály u jejich zrodu, by podle autora bylo daleko těžší spravovat v raném středověku říši rozkládající se od Hispánie k Labi.

Seznamy měly být užívány běžně, pro organizaci válečných tažení a výběru dávek či pro pomoc oblastem postiženým hladem. Neužíval je přitom pouze panovník a jeho okolí, ale i jednotliví velmoži a královští úředníci. Dějiny správy, hospodářství a mentality, která stála v pozadí, ukazují v Patzoldově podání na zřejmý kvalitativní posun, ke kterému došlo za raných Karlovců oproti době merovejské. To jen dále potvrzuje neudržitelnost koncepcí vycházejících z tezí H. Pirenna o úpadku franské správy za karolinské dynastie. Ostatně právě seznamy mohou dobře sloužit k prohloubení poznání hospodářských dějin Franské říše.

Zejména je však třeba upozornit na vyzývavou interpretaci raně karolinských kapitulářů, které autor odmítá chápat jako ustálený právní žánr, nýbrž je řadí do kontextu ostatních raně karolinských seznamů. Publikace Steffena Patzolda si zaslouží pozornost nejen zájemců o franské dějiny a raně středověké rukopisy, ale může být metodologicky či kontextově přínosná i pro badatele, kteří se věnují českým raně středověkým dějinám.

Martin Šenk